

RECENZJA

Rozprawy Doktorskiej w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu

w dyscyplinie nauki o zdrowiu

magistra inżyniera Piotra Psikusa na temat:

„Postawy spożywania alkoholu i ich związek z problemami zdrowotnymi w badaniach populacyjnych” wykonanej pod kierunkiem prof. dr hab. n. med. Katarzyny Zatońskiej na Wydziale Medycznym i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Kaliskiego.

W wielu społeczeństwach, w tym także polskim picie wyrobów alkoholowych jest powszechną i dobrze znaną czynnością życia codziennego i zachowań kulturowych. Spożycie alkoholu definiuje się jako roczną sprzedaż czystego alkoholu w litrach na osobę w wieku powyżej 15. roku życia. Szkodliwe i nadmierne spożycie alkoholu jest powszechne. Według Światowej Organizacji Zdrowia około 2,3 miliarda ludzi na świecie pije alkohol. Badanie przeprowadzone przez OECD w 52 krajach w 2021 r. wykazało, że od alkoholu uzależnionych jest 3,7% populacji ludzkiej, co stanowi około 50 mln osób, a 30% dorosłych upija się przynajmniej raz w miesiącu, natomiast co piąty nastolatek był pijany przed 15. rokiem życia. W 2018 r. mieszkańcy krajów OECD spożywali 10 litrów czystego spirytusu na osobę (co stanowi 2 butelki wina lub prawie 4 litry piwa) tygodniowo. Średnia dla krajów Unii Europejskiej wynosiła 11,3 litra na mieszkańca, podczas gdy w krajach G20 na jednego mieszkańca wynosiło 7,9 litra - prawie 3,5 litra mniej. Z najnowszych badań wynika także, że nadużywanie alkoholu dotyczy ponad 2,5 mln Polaków. W rodzinach z problemem alkoholowym żyje 3-4 mln osób, w tym 1,5-2 mln dzieci. Z kolei 700-900 tys. osób w naszym kraju jest uzależnionych od alkoholu. Granica, w której alkohol staje się problemem, jest mocno subiektywna. Głównym sygnałem ostrzegawczym powinno być poczucie braku kontroli. W latach 1990-2017, z powodu przedawkowania alkoholu, zmarło ponad 100 tys. Polaków. Alkohol zażywa 81% dorosłych Polaków. Zwiększa się liczba osób pijących ryzykownie. Obecnie, co roku umiera 4,5 tys. osób, czyli 12 dziennie, jedna co dwie godziny. Dlatego tak ważne są problemy, które doktorant porusza w swoich badaniach.

1. Uwagi ogólne

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska ma objętość 78 stron tekstu, wraz ze stroną tytułową, spisem treści, wykazem skrótów, piśmiennictwem, kopiami publikacji i oświadczeniami współautorów. Właściwa część rozprawy zawiera się na 25 stronach. Pozostałe strony zawierają materiały uzupełniające. Niestety strony nie są ponumerowane. Praca ma typowy podział jak prace składające się z dorobku opublikowanego w recenzowanych wydawnictwach. Poza niedoskonałościami edycyjnymi i drobnymi błędami językowymi Recenzent ocenia dysertację pozytywnie.

2. Ocena merytoryczna pracy

Uzasadnienie podjęcia tematu Autor przedstawił we wstępie, opisując epidemiologię, definicje, czynniki ryzyka, metody badawcze. Celem pracy było po pierwsze omówienie wpływu spożycia alkoholu na sytuację demograficzną, zdrowotną i społeczną w populacji polskiej. Po drugie ocena zachowań alkoholowych oraz częstości spożywania alkoholu wśród wybranej populacji lokalnej w Polsce (gmina Kępno) oraz po trzecie analiza socjodemograficzna wzorców spożycia alkoholu w badaniu kohortowym PURE Polska i ich związku z występowaniem chorób niezakaźnych jak cukrzyca, nadciśnienie tętnicze, inne choroby układu krążenia i wybrane choroby wątroby.

W pracy „*The effect of alcohol consumption on demographics, population health and social wellbeing in Poland*” autor opisuje dynamikę wzrostu spożycia alkoholu w Polsce. W latach 2002–2018 spożycie alkoholu wzrosło prawie dwukrotnie, z 6,5 do 11,7 litrów alkoholu na dorosłego mieszkańca. Wzrost ten spowodował epidemię chorób alkoholowych, które stały się jednym z głównych czynników wpływających na średnią długość życia; faktycznie wzrosła w latach 2013–2017, ale następnie spadła w 2018 r. Badanie przeprowadzone w 52 krajach OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) przewidywało zmniejszenie średniej długości życia w Polsce o 1,6 roku z powodu chorób i urazów związanych z alkoholem do 2050 r. Na nadużywanie alkoholu ze względów zdrowotnych wpływa powszechna dostępność i stosunkowo niska cena alkoholu oraz nieskuteczne egzekwowanie regulacji prawnych dotyczących sprzedaży alkoholu nieletnim. Zwiększona dostępność alkoholu zwiększa także popyt na napoje alkoholowe, co w konsekwencji zwiększa ryzyko licznych urazów, wypadków, zachowań agresywnych, przemocy w rodzinie oraz tendencji przestępczych i samobójczych. Obecnie na publiczny system opieki zdrowotnej nakładane są zwiększone obciążenia ze względu na brak odpowiedniej polityki państwa dotyczącej

szkodliwych skutków spożywania alkoholu. Należy zatem ponownie ukierunkować taką politykę na zmniejszenie dostępności alkoholu, aby ograniczyć szkodliwe zachowania związane z piciem, które mają niekorzystny i bezpośredni wpływ na zdrowie i społeczeństwo.

W pracy „*Attitudes towards alcohol consumption and related behaviours among inhabitants of Kępno district in Poland*” doktorant zwraca uwagę na niekorzystne skutki picia alkoholu. Spożywanie alkoholu wiąże się z licznymi niekorzystnymi konsekwencjami zdrowotnymi, takimi jak zwiększone ryzyko zachorowania na nowotwory złośliwe, marskość wątroby, choroby układu krążenia, zawały i udary. W badaniu Global Burden of Disease Study (GBD) przeanalizowano 34 czynniki ryzyka i potwierdzono, że największym modyfikowalnym czynnikiem ryzyka zachorowania na nowotwory jest tytoń (33,9%), a następnie alkohol (7,4%). Nadmierne nawyki związane z piciem zwiększają koszty zdrowotne, społeczne i finansowe. Nadmierne spożycie alkoholu może również prowadzić do śmierci i niepełnosprawności w wyniku urazów, wypadków, napaści i przemocy. Tylko w 2019 roku nadużywanie alkoholu doprowadziło do śmierci blisko 140 000 osób. Region Europy Środkowo-Wschodniej charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników obciążenia chorobami wynikającymi ze spożywania alkoholu i jego następstw. Według danych Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju do 2050 roku średnia długość życia w Polsce będzie krótsza o 1,6 roku, z powodu chorób i urazów spowodowanych spożyciem alkoholu.

Problem nadużywania alkoholu dostrzegany jest na całym świecie, dlatego też WHO podczas Światowego Zgromadzenia Zdrowia w maju 2022 roku wydała dokument Planu Działań (2022-2030), którego celem jest skuteczne wdrożenie tej globalnej strategii ograniczenia szkodliwego spożywania alkoholu. Ważnym aspektem jest wiek inicjacji alkoholowej. Na całym świecie utrzymuje się tendencja do obniżania się wieku inicjacji alkoholowej, co niekorzystnie wpływa na układ nerwowy i nawyki młodzieży, a co za tym idzie, może prowadzić do większej skłonności do picia alkoholu w wieku dorosłym, co zaobserwowano i udowodniono w populacji mieszkańców gminy Kępno w Polsce.

W pracy nr 3 głównego dowodu naukowego dysertacji na temat „*Patterns of Alcohol Consumption in the PURE Poland Cohort Study and Their Relationship with Health Problems*” poruszane są zagadnienia epidemiologiczne. Alkohol jest głównym czynnikiem ryzyka przedwczesnej zachorowalności i śmiertelności. Celem tego badania było zbadanie wzorców spożycia alkoholu w wyjściowym badaniu kohortowym PURE Polska. Badanie bazowe na populacji polskiej przeprowadzono w latach 2007-2010. Grupę badawczą stanowiło dorosłych uczestników badania z 2021 roku, zamieszkujących tereny miejskie i wiejskie województwa dolnośląskiego w

Polsce (747 mężczyzn i 1274 kobiety). Zaobserwowano, że w całej badanej populacji 67,3% to osoby pijące obecnie, 10,3% to osoby pijące w przeszłości, a 22,4% to abstynenci. Obecnie częściej sięgają mężczyźni (77,2%), mieszkańcy miast (73,0%) i osoby z wyższym wykształceniem (78,0%). Wraz z wiekiem zmniejszał się odsetek osób aktualnie pijących (z 73,4% wśród osób w wieku 30–44 lat do 48,8% wśród osób w wieku 64 lat i więcej). Większość badanych (89,2%) deklarowała niskie spożycie alkoholu. Prawdopodobieństwo spożycia dużej ilości alkoholu było czterokrotnie wyższe u mężczyzn niż u kobiet (OR 4,17; CI 1,64-10,6). Większość badanych (54,6%) deklarowała najczęstsze spożycie napojów o niskiej zawartości alkoholu (piwo, wino), a 21% deklarowało najczęstsze spożywanie napojów spirytusowych. W przypadku osób pijących obecnie ryzyko zachorowania na cukrzycę i choroby sercowo-naczyniowe (CVD) jest prawie 1,5-krotnie wyższe w porównaniu z osobami, które nigdy nie piją (odpowiednio OR 1,49, CI 1,03-2,17; OR 1,66, CI 1,27-2,18). Osoby pijące w przeszłości miały wyższe ryzyko wystąpienia nadciśnienia i chorób układu krążenia niż osoby nigdy nie pijące (odpowiednio 1,73, CI 1,05–2,85; OR 1,76, CI 1,22–2,53). Wnioski z badań były jednoznaczne. Istnieją czynniki społeczno-demograficzne, które istotnie różnicują wzorce spożycia alkoholu. Programy profilaktyczne powinny skupiać się przede wszystkim na mężczyznach, osobach w wieku do 45. roku życia oraz osoby z wykształceniem wyższym.

Ocena końcowa Dysertacji i wniosek końcowy.

Rozprawę doktorską oceniam jako zwartą, interesującą, nowatorską, temat pracy został dobrze wybrany. Doktorant wykazał się wiedzą w ramach poruszanych zagadnień, zastosował adekwatne metody badawcze i statystyczne, był dociekliwy i poszukujący odpowiedzi na postawione pytania. Praca jest wartościowym dorobkiem Doktoranta, a wyniki pracy, obejmujące **cykl 3** prac stanowiących rozprawę doktorską opublikowane zostały w renomowanych czasopismach o łącznym współczynniku oddziaływania **IF = 4,614** i punktacji **MEiN równej 340**.

Szczegółowe dane osiągnięcia naukowego:

1. **Psikus P**, Wojtyła-Buciora P. The effect of alcohol consumption on demographics, population health and social wellbeing in Poland. *J Health Study Med*, 2021; 4: 67-82. (punktacja MEiN = 100).
2. **Psikus P**, Połtyn-Zaradna K, Grabowska B, Wojtyła A, Zatoński W, Zatońska K. Attitudes towards alcohol consumption and related behaviours among inhabitants of Kępno district in Poland. *J Health Inequal* 2023; 9(1): 65-72. (punktacja MEiN = 100).
3. Zatońska K, **Psikus P**, Basiak-Rasała A, Stępnicka Z, Wołyniec M, Wojtyła A, Szuba A, Połtyn-

Zaradna K. Patterns of Alcohol Consumption in the PURE Poland Cohort Study and Their Relationship with Health Problems. *Int J Environ Res Public Health*, 2021; 15;18(8):4185. (IF = 4,614, punktacja MEiN = 140).

Ponadto doktorant jest współautorem dwóch wartościowych publikacji dotyczących problemów jakimi jest nikotynizm i otyłość:

1. Połtyn-Zaradna K, Psikus P, Zatońska K. *Changes in Attitudes toward Tobacco Smoking and Factors Associated with Quitting in 9-Year Observation of PURE Poland Cohort Study*. *Int J Environ Res Public Health*, 2022; 19(11): 6564.
2. Zatońska K, Psikus P, Basiak-Rasała A, Stępnicka Z, Gawęł-Dąbrowska D, Wołyniec M, Gibka J, Szuba A, Połtyn-Zaradna K. *Obesity and Chosen Non-Communicable Diseases in PURE Poland Cohort Study*. *Int J Environ Res Public Health*, 2021; 18(5): 2701.

Łączny dorobek doktoranta to IF = 9,228 i 620 pkt. MEiN.

Niniejszym stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji praca doktorska magistra inżyniera Piotra Psikusa spełnia warunki określone w art. 190 ust. 2-5 oraz art. 191 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r., poz. 574 ze zm.) i mam przyjemność przedstawić Radzie Naukowej Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Kaliskiego wniosek o dopuszczenie mgr inż. Piotra Psikusa do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

I wyrazami nacisku

1564959
Prof. dr hab. n. med.
Włodzisław M. Wierzbę
Specjalista położnictwa i ginekologii
Specjalista zdrowia publicznego